నాలో కవిత చెలరేగింది. ఏవో మధురాతి మధురమైన పదాలు పెదవులు వదలి బయటకు వురకలెత్తుతున్నాయి—ఆనాటి ఆదివారం మధ్యాహ్నం ఆ సమయంలో నేను పడక కుర్చీలో కూర్చుని వున్నాను. కవిత్వం చెప్పాలంటే వుద్రేకం అనేది అవసరం అనీ, అనుకోగానే అల్లుకుపోవటం అసాధ్యమనీ శాస్త్రకవి హృదయం వున్న వాళ్ళెవరైనా సరే చెప్పెయ్యగలరు.

మరొక చిన్న సంగతి. కవిత్వానికి వుద్రేకం ఒక యెత్తూ కవితా వస్తువు ఒక యెత్తూను. కథావస్తువును కూర్చుకోవటంలో ప్రతిభ గల రచయిత ఏ విధంగా ఆలోచనా పాలోచనా చెయ్యవలసి వుంటుందో అలాగే కవి కవితా వస్తువును యెన్నుకొని మిన్నగా చిత్రించుకొని ఆపైన మిన్నందిన చూపుతో భావోద్రేకంలో మునిగి తేలుతూ కవితా సాగరంలో మంధర గిరిలాగా తిరిగి పోవాలి. కవితా వస్తువు ఆ సమయంలో నాకు ఎదురుగా కొంచెమయినా, ఓరగా—ఓరగా చూచుకుంటూ నిలువుటద్దం ముందు నిలబడి తీర్చి దిద్దులు పెట్టుకుంటూ వుంది.

సదరు శుభ ముహూర్తమున ప్రక్కవాటాలో వుంటూవున్న మా గృహ యజమానురాలు "అమ్మాయిగారూ" అని కేక వేసింది. కమల వెనుదిరిగి చూడకుండానే "ఆ వచ్చే" అన్నది.

అనగా ఆ రోజు మహిళా కార్యక్రమం వుండి తీరాలి. అయితే ప్రక్కనున్న గృహయజమానురాలు యిందులో కలుగజేసుకోవటం వల్ల అది శుద్ధ పురాణపు ఏర్పాటు అయి వుండాలి. అంటే రాముల వారి కోవెల్లో పురాణ కాలక్షేపమో శివుడి గుడిలో గీతా రహస్యం బయలుపరచటమో అవవచ్చు.

కమల అద్దంలో నుంచే చూస్తూ అడిగింది "మీరు యింటి పట్టునే వుంటారా" అని.

"అంటే తమరు చాంద్రాయణ వ్రతం మీద దయచేస్తున్నారా?" అని ఎదురు ప్రశ్న వేసాను

"సరేలే—కోవెల్లో సర్వానంద స్వామి వారు గీత చెప్తున్నారు—వెళ్తున్నాను."

"సరి—మీ చిత్తం."

"చిత్తం" అంటూనే కమల నవ్వుకుంటూ వెళిపోయింది. తదనంతరం నా ఉత్సాహం కరిగిపోయింది.

2

సాయంకాలం దీపాలు పెట్టిన తరవాత కమల తిరిగి......వచ్చింది. ఇక ఆ రాత్రి జరిగిన చెప్పదగిన ముఖ్య విషయం ఏమిటంటే భోజనం చేస్తూ వుండగా కమల చేసిన హితోపదేశం.

"మావారూ—" అన్నది కమల ఏదో ముఖ్యవిషయం చెప్తూ వున్నట్లు

"మరేమిటంటే రేపటినుంచీ మీరు మడి గట్టుకు భోజనం చేయాలి" అంటూ ఒక ఫర్మానా జారీ చేసింది కమల. ఏమిటీ అంటున్నావు అన్నట్లుగా తల పైకెత్తి చూశాను.

"మీరు ఆ బట్టలతో తినటం నాకేమీ నచ్చలేదు.

"—కమల ఒక్కసారిగా తన స్కూలు ఫైనలు నాగరికతకు స్వస్తిచెప్పి భారతీయ బాంధవ ఆచారాలకు నీరాజనం పట్టుతోందేమోఅని ఆశ్చర్యం కలిగింది. చాలా నాళ్ళుగా నాకొక ధర్మసూక్ష్మం తెలిసినట్లు గర్వపడుతూ వున్నాను. పూర్తిగా విద్యాపాతం ఎరిగిన నారీమణులు మినహాయించి స్కూలు ఫైనలు ఫేలు అయి పెళ్ళి చేసుకున్న యువతులకు పట్టపగ్గాలుండవని. వారు తమకు తెలియనివి లేవనుకుంటారని—అందుకని తమకు తెలియనివాటిని ఘాటుగా విమర్శిస్తారనీను. అయితే యిప్పట్టున నన్ను గురించి చెప్పుకోవటం అవసరం. తన్ను తాను తెలుసుకొంటే తత్వం తెలిసినట్టేగదా మరి.

మన ఆచార వ్యవహారాలమీద నాకు ఎట్టి అభిప్రాయాలు వున్నాయో నిజానికి నాకు తెలియదు. బహుశః నాకు ఎటువంటి నిశ్చితాభిప్రాయాలూ లేకపోవటం ఒక కారణం కావచ్చు. ఎవరన్నా మన సంప్రదాయాలను విమర్శిస్తే వాటి అవసరాన్ని గురించి పోరాడుతాను. మన ఆచారాలను ఎవరన్నా పొగుడుతూవుంటే విమర్శించాగలను—అవి బూజుపట్టిన వూరగాయలలాగా అపథ్యాలని.

"భగవద్గీతలో యెక్కడా మడిగట్టుకు భోజనం చెయ్యమనే వుపాచలేదే" అన్నాను. కమల నా వంక తీక్షణంగా చూసింది.

"అశుభ్రమైన గుడ్డలతోటే తినవచ్చా అని అర్జునుడు అడగలేదుగా" అని ఎదురు జవాబు యిచ్చింది.

సంభాషణ అంతటితో ఆగిపోయింది. తదాది ప్రతినిత్యమూ పట్టుపుట్టం కట్టుకొని

భజిస్తూవున్నా అందుకు కారణంమాత్రం నాకు చాలాకాలంవరకూ తెలియలేదు.

3

తరువాత రెండు రోజులనాటి సంగతి యిది.

ఆ రోజు ఎండగట్లనో పబ్లికు శెలవు అయింది. మధ్యాహ్నం కాగానే కమల వెళ్ళిపోయింది-కర్మ సన్యాసయోగంమీద స్వాములవారి వుపన్యాసం వుందని నేను అలవాటుపడ్డ పగటి నిద్రకు వుపక్రమించాను. హఠాత్తుగా మెలకువ వచ్చింది. ప్రక్కింటివారి రేడియో గోడవతో.

హోటల్లో కాఫీ సేవించి బయటకు రాగానే నరహరి కనపడ్డాడు.

“ఏవోయ్ కబురేవిటి” అడిగాను.

“కాదులే యివాళ్ల క్లబ్బుకు శెలవు పెట్టేశాను.

“ఏం” ఉత్సుకతతో అడిగాను.

“గుడిలో పరమానంద స్వాములవారి వుపన్యాసం వినటానికిపోవాలి......ఏం నువ్వు కూడా రారాదా” అన్నాడు చెయ్యిపుచ్చుకొని. నరహరిఅంటే కలక్టరాఫీసులో హెడ్డుగుమాస్తా...సకలధనాన్ని హరించి ఓడాబా అప్పటికే కట్టివున్నాడు.

“ఏమి నువ్వు నాస్తికుడవు కావా? అని అడిగాను కౌతుకం చంపుకోలేక

“ఛే—ఎవరన్నారూ’ అన్నారు తడబడుతూ.

నిలదీసినమీదట అతనివల్ల కొన్ని అవసరవిషయాలు తెలిసాయి. తను నాస్తికుడు కావచ్చు కాకపోవచ్చు. అయితే నిజంగా ఆ పర్యాయం నిజంమీద అతనికి అమితమైన అభిమానం వుందిట. తన ప్రమోషనుకోసం తంటాలు పడుతున్నాడు. డిప్యూటీ కలక్టరుగారి తీయని చూపుల్లో వుండటం ఎందుకైనా మంచిదిట. ఆయనగారు యిప్పటికే వారం రోజులుగా స్వాములవారి వుపన్యాసాలకు వెళుతున్నాడుట. పోగా యీ రోజువారి యింటిలో స్వాములవారి పాదపూజ జరిగింటు.

“ఔరా నరహరి! కలక్టరునే కాక దేవుడినే మోసంచెయబోతున్నావే” అనుకున్నాను.

నరహరి బజారులో కొబ్బరికాయకొన్నాడు. ఓ చేమంతిదండ కట్టించాడు. నాలుగు అరటిపళ్లు తీసుకొన్నాడు...అసలైన అతగాని నటనా వైచిత్ర్యం చూడటానికి నేనూ అతని వెనకాతలే కోవెలకు వెళ్ళాను.

నరహరి గుంపులో, వంగి చేతో తోసుకుంటూ ముందుకుసాగిపోయాడు. స్వామివారి సముఖాన కొబ్బరికాయా, అరటిపళ్ళూ వుంచాడు. వారి వుత్తమాంగాన్ని దండతో అలంకరించాడు. ఆతర్వాత మెల్లగా

స్వాములవారి వెనక భక్తియుక్తులతో చతికిలపడ్డాడు. నేనుమాత్రంచాలావెనకాలే నిలబడిపోవలసి వచ్చింది.

స్వాములవారివుపన్యాసరీతిలో ఒక తీరూ ప్రత్యేకతా వున్నాయి. శ్రోతల చిత్తానికి హత్తుకొనేలా అనర్గళంగా మాట్లాడగలరు. ఆయన వుపన్యాసంకొంత విన్నతరువాత ఆయన పుస్తకాలకన్నా ప్రపంచం ఎక్కువ చూసినట్లు కనబడ్డదినాకు. స్వాములవారు తన వుపన్యాసధోరణిలో జీవాత్మ పరమాత్మలకుగల సంబంధ బాంధవ్యాలను చర్చిస్తూ పరవశుడై భక్తియోగంలో పడిపోయిన సందర్భంలో గానల్లు అన్నారు:

“ధికారి ఎదుర అవగా సమక్షంలో భృత్యుడు యే విధంగా భక్తిభావంతో బద్ధాంజలియై తనలోని లోపాలు బయటపడుతాయేమోననే భయంతో ఆత్మశోధన చేసుకుంటూ వినమ్రుడై యుంటాడో అట్లే భక్తుడు పరమాత్మ సమక్షంలో వుండవలె.” నరహరి ఆమాటలువిని పూర్తిగా పది సెకన్ల కాలం తలూగించాడు. ఆపైనకళ్ళుసాక్షిగా తెరిచి మందహాసరుచిర దరహాసస్మిత చారువక్త్రుడై కలక్టరుదొరవారి దిక్కుదిక్కులు పరికి తృప్తిపడ్డాడు.

“బాగుంది! నరహరీ” అనుకొని బయటపడ్డాను.

4

“ఏమీ వుపన్యాసం మీకు అంత నచ్చినట్టు లేదు” అన్నది కమల ఆరాత్రి

“ఎందువల్లకి” ఎదురు ప్రశ్న వేశాను.

“మరేమిటి మధ్యలో మీరు మొగం పెటాకి” అంటే కమల నా వునికిమీద ఓ కన్ను వేసి వుంచిందన్నమాట.

“అందుకు కాదు-వుపన్యాసానికేమీ రమ్యంగా వుంది. అయితే ఆధ్యాత్మిక చింతలో మునిగి కూర్చుంటే—”

“ఏం కూర్చుంటే?”

“అహా—మరేమీ లేదూ—నువ్వూ నేనూ ఆధ్యాత్మిక చింతలోనే వుంటే అర్థవిషయం ఆలోచించే వారెవరూ!” అన్నాను కొంచెం హేళనగా.

“అంటే”

“అంటే-అవతల పదిరూపాయలు పోతాయి వచ్చేవి” అన్నాను.

“మీ వుద్దేశంలో స్వాములవారి వుపన్యాసం పది రూపాయలు కిమ్మతు చెయ్యదనేగా?” ఎదురు సవాలు వేసింది కమల.

“స్వాములవారి వుపన్యాసానికే మీ వెయ్యివరహాల విలువ చెయ్యగన్నుగాక... నాజేబులో నోరిగేది ముంది” అన్నాను నేను నిక్కపటంగా...నిర్మొహమాటంగా

“అయితే ఎవడి కొంపలోనో కన్నంవేసి దొంగ వెధవ యిచ్చే పదిరూపాయలే ఎక్కువన్నమాట మీ దృష్టిలో” అన్నది కమల కోపంగా...వెటకారంగా.

“కాని నా వుద్దేశం అది కాదు. అక్కడ కూర్చున్న వారిలో ఎక్కువ మంది స్వార్థచింతతోనే వున్నారు. అటువంటి స్వార్థచింతతోనే నేనూ బయటికి వచ్చాను. ఇందులో కూర్చున్నవాళ్ళకన్నా బయటకు వెళ్ళిన నేను చేసిన ఎక్కువ అపరాధం ఎమిటండీ” ప్రశ్నించాను నేను. భక్తుల పాలిట భరించరాని అపచారం జరిగినట్లుగా కమల శాక పడింది.

అంతట నరహరివుదంతం ఆపాంతం కమలకు చెప్పాను. అతిగ్యాత పాపాత్ములు కూడా మోక్షప్రాప్తికి ప్రాకులాడటం క్షమించరాని స్వార్థం అని గాయత్రిలా వాదించాను. అక్కడ హాజరుఅయిన వారిలో పాపాత్ములే ఎక్కువమంది అని సోపపత్తికంగా ప్రవచించాను. అప్పటిను రోజు కమల అక్కడకు వెళ్లటంలో కూడా నాకు యీనాటికీ తెలియనీ ఇకముందు కూడా అంతు చిక్కని చిక్కని స్వార్థం ఏదో వుందనే సందేహం వెలిబుచ్చాను. కట్టకడపటికి స్వాములవారి కంఠశోషలో కూడా కడుపుకోసం కపటవేషం తరహా వుందని సూచించటానికి సాహసించాను?

కమలకు నామాటలు అమితమైన ఆగ్రహం కలిగించే వుంటాయి. అయితే ఆమె సహజమైన సహనంతో తన భావాలను తెలియకుండా దాచుకుంది.

“రంగు అద్దాలలోనుంచి చూస్తే ప్రపంచంఅంతా అరంగుతోనే కనిపిస్తాయి. నరహరిని చాటుచేసుకొని చూచిన మీ చూపులు వాస్తవవిషయాన్ని తెలుసుకోలేకపోయాయి. అందుకనే అందరినీ సందేహిస్తున్నారు మీరు.”

“యద్భావం తద్భవతి’ అంటారు” అన్నాను.

శాంతియుత సహజీవనం

"కాకుంటే మరేమిటి. అయినా మీ కన్నా నరహరే అదృష్టవంతుడు."

ప్రకృతిలో కొన్ని వస్తువుల వుష్ణగ్రహణం కొంత ఆలస్యంగా జరుగుతుంది.

"ఏమో" అన్నాను నేను - కమల వచనాలలో కెంపు వంపులు చూస్తూ. కమల వదనంలో చిరునవ్వు తెచ్చుకోటానికి ప్రయత్నించేస్తూ అన్నది.

"మొన్న గావల్ను స్వాములవారు భాగవతంలో ఒక పద్యం చదివి చెప్పారు. ఏ దృష్టితో గాయినా సరే తనమీద దృష్టిని నిలిపినవారిని భగవంతుడు రక్షిస్తాడని. చూడండి గోపికలు ప్రేమవల్లా, అక్రూరుడు భక్తితోనూ, అర్జునుడు స్నేహంవల్లా శిశుపాలుడు విరోధంవల్లా ఆ భగవంతుని చేరుకున్నారు. అల్లాగే ఆ నరహరి దేవుణ్ణి స్వార్థానికి వినియోగించుకొని కూడా చరితార్థుడా కావచ్చు." ఇంత పెద్ద ప్రబోధ యూచేసి తక్కినది నన్నే గ్రహించుకోమని వదిలివేసింది కమల. కమలవాదం వింటూ వుంటే అభేద్యంగానే వుంది. అందువల్ల ఆ విషయం అంతటితోనే ఆపి ప్రస్తుతం విచారించటమే మంచిది అని తోచింది.

"నీ భక్తిభావం అయితే ఆనందంగానే వుంది. కాని యిందువల్ల పుత్రవాడి పథ్యం కాస్తా పాడవుతూ వుంది!" అన్నాను యుద్ధరంగం మారుస్తూ.

పుత్రవాడు అంటే మా కమల గర్భశుక్తి ముక్తాఫలం—వీడు వంటిని చాక్కాకుండా తడిబట్టల మడిలో వున్న తల్లినే అంటి పెట్టుకొని వుండటం వల్లను, ఎన్నడూ లేని జలుబు పట్టుకవచ్చింది.

"మరేం, పరవాలేదు. అదే తగ్గిపోతుంది." అన్నది కమల. అంతటితో ఆగక—

"అన్నిటికీ ఆ భగవంతుడే వున్నాడు" అనికూడా అన్నది.

5

ఆ పిల్లవాడి ఆరోగ్యం విషయంలో నేకాక కమల పరివర్తనకూడా నాకు మనశ్శాంతి తగ్గించాయి. ఎందుకనో చెప్పలేను గాని కమల మడితో వార్చే వంటలో శుచీ రుచీ లోపించుతున్నట్లు కూడా తోచింది. నిజంగా స్వాములవారి ఉపన్యాసంలో వున్న ఆకర్షణ కమలను యింత ఘోరంగా కదిపి వుంటుందని నమ్మలేక పోయాను. కమల యిల్లా యెందుకు మారిందీ తెలుసుకోవటానికి ఎన్ని ప్రయత్నాలు చేసి భంగపడిందీ యిప్పుడు క్రమంగా చెప్పి యీ విషయాన్ని అక్రమంగా పెంచటం అన్యాయం అవుతుంది. ఒక్కసారిగా నిక్కచ్చిగా ఓటమి ఒప్పుకోవటం అంతకన్నా తేలిక అయిన పని. అయితే యీ అపజయ పరంపరవల్ల యిందుకు కారణం తెలుసుకోవాలనే తెంపు ఎక్కువ అయింది. చివరికి నా భావం ఎంతగా మారిందీ అంటే అక్రమమైన మార్గం ద్వారా అయినా సరే ఆ రహస్యం తెలుసుకోవాలనే కోరిక చెలరేగింది మనస్సులో.

ఈ పరిస్థితులలో ఒక రోజున నరహరికి ప్రమోషను వచ్చినట్లూ ఏదో వూరు బదిలీ అయినట్లూ మూడు నాలుగు రోజుల్లో ఆయన గారు దయచేస్తున్నట్లూ క్లబ్బులో టీపార్టీ యిస్తున్నారనీ తెలిసింది.

నరహరి బ్రతుకనేర్చినవాడు - అపరాజితుడు - అతని మెదడు... మెదడూ యీ మాటలు నాలోపల అనుకుంటూ వుండగానే ఒక అద్భుతమైన ఆలోచన తట్టింది. ఈ ఆలోచన నీచమైనదని ఈనాడయితే అంగీకరిస్తాను. కాని ఆ ఆలోచన కలిగేనాటి నా పరిస్థితిలో మీరెవరున్నా ఇంతకు మించిన ఆలోచన చేయటానికైనా పూనుకొనేవారని నా నమ్మకం.

సుమారు 60 ఏండ్లుగా భారతీయ
గృహములలో పరిశ్రమలలో
అత్యంత ఆదరణ పొందినవి

షాలిమార్ ఉడ్ కోట్
తయారుగా వున్న పెయింట్
కర్ర సామానులకు లోహము, కలప వేయుటకు, దీర్ఘకాలం ఉండును.
స్టీల్ సామగ్రికి షాలిమార్ స్టీల్ కోట్ ను వాడండి.

షాలిమార్ లస్ట్రోల్
అల్యూమినియం పెయింట్
అతి శీతోష్ణ మార్పులకు బయటిభాగం తగుల్తా వేయుటకు, పొట్లు రాలకుండా ఎక్కువ కాలం మన్నును.

be BRIGHT - say SHALIMAR PAINT

SHALIMAR PAINT, COLOUR & VARNISH COMPANY PRIVATE LTD.
CALCUTTA BOMBAY MADRAS NEW DELHI KANPUR
(బర్మా, సిలోన్ లకు ఎగుమతిదార్లు)

టిపార్టీ అయింతర్వాత నరహరిని ఏకాంతంలో కలుసుకొని సలహా అడిగాను. నా హృదయాన్ని విప్పి నా వేదనను చెప్పాను. నరహరి ఎంతో శ్రద్ధగా నా కరుణామయగాథ విన్నాడు. మధ్య మధ్య ఈ మధ్య వస్తున్న డిటెక్టివ్ కథల్లోలాగ నాలుగయిదు ప్రశ్నలు కూడా అడిగాడు. ఆ తరువాత పక్కా అరగంటసేపు అరగంటతో ఆలోచించి ఒక సలహా అతి రహస్యంగా చెప్పాడు.

నేను విస్తుపోయాను... నరహరి అనే సాధారణ నామధేయం వెనకాల దాగివున్న అసాధారణ ధీశక్తి మాత్రమే కాదు—

అతిగాడు గాంధీమహాత్ముని భావనకూడా దొరకని ఒక ఉద్యమం సృష్టి చేసినందుకూ వెనువెంటనే ఆ మహోద్యమాన్ని ప్రారంభించ వీలుగా నన్ను ప్రోత్సహించినందుకూను. మహాత్ముని నిరాకరణా, సత్యాగ్రహమూ తను నమ్మినదానికై దేహబలంగా శరీరం అర్పించటం మాత్రం మనం ఎరుగుదుము. కాని ప్రస్తుత విషయంలో స్త్రీ మనస్తత్వం భర్తలవల్ల మోలిన అనురాగం, సంఘంలో తన భర్త ఎలా నడవాలో స్త్రీ పూహాచిత్రణ, భర్తపై తనకుకల అధికారాన్ని అంగనా వేసుకునే భావన - వీటిని నమ్ముకొని నరహరి వీటినే సాధనాలుచేసి నిర్మించిన వ్యూహం కలవారి బోనులాగా యీ వలలో తప్పక చిక్కిపోగలదని నాకు నిశ్చయంగా తోచింది.

'అయితే నరహరీ—ఇంతకంటే అందమైన ఆలోచన చెప్పలేవా?'

అంతటి అవస్థలో కూడా యీ ఉపాయం అమలుపరుస్తే కలిగే "వికృత పరిణామా"లను ఆలోచించుకుంటూ—ఎదురుగా వున్న అద్దంలోకి చూసుకుంటూ అడిగాను. నరహరి కిలకిలా నవ్వాడు.

"ఆత్మాగ్రహం నూ - సెల్ఫ్ ఎఫేజ్‌మెంటు అనూ ఏదైనా సరే — ఇది గాంధీ యుగంలో హైడ్రజన్ బాంబుకు మించినది. నీ చిక్కులు విప్పుకోవాలీ అంటే యిదొక్కటే నాకు తోచిన నిరపాయమైన ఉపాయం. మీదని చిత్తం."

నేను మరి మాట్లాడలేదు. నరహరికి హృదయపూర్వకంగా వందన సమర్పణ చేసుకొని యింటికి చేరాను.

* * *

ఆ తరువాతి వరుసగా పదిహేను రోజులు, రోజూ తప్పక స్వాములవారి ఉపన్యాసాలు విన్నాను చాలా శ్రద్ధగా. ఓ రోజు స్వాములవారికి మా యింట్లో పాదపూజ కూడా ఏర్పాటు చేశాను. మడితో లాంగచే భోజనం చేస్తూ వున్నా. యిప్పుడు "సంధ్యావందనం" పుస్తకం ఒకటి కొనుక్కొచ్చి త్రికాలాలయందూ సంధ్యావందనం ఆరంభించాను.

యు-డి-కొలోన్ మరియు
యు-డి-కొలోన్ సోప్
టాటావారిచే తయారు చేయబడినది

సరియైన సహవాసి

టాటావార యు డి కొలోన్—స్త్రీ పురుషుల శరీరయింకా వంకర పరచుటలో దివ్యమైనది — దాని మహోల్లాసకరమైన చల్లదనము మిమ్ములను హాయిగానుంచును.
టాటావారి యు డి కొలోన్ సోప్ — దాని గుణములకు తగిన పరిమళముగలది —
దాని తాజాదనము చెడకుండా నిలవుండుటకై ప్రత్యేక బంగారు రేకు కాగితపు రేపర్‌లో ప్యాక్ చేయబడినది.

ఇవి టాటా ఉత్పత్తులు-కనుక ఇవి మంచివని మీకు తెలియును

శాంతియుత సహజీవనం

మడి కొడగొట్టాలని ఒకటి రెండు సార్లు ఎన్నడూ చెయ్యని పనులు కొన్ని నేను కుర్రవాడినై కొట్టాను. కమలావాలో యీ మార్పుకు ఆశ్చర్యమే పడిందో ఆనందం పొందో చెప్పలేను. ఈవిధంగా కాలం సాగుతూ వుండగా ఒకరోజున ఏమి జరిగింది అంటే.

6

కమల తలుపు తెరిచి సిగ్గు నభినయిస్తూ అన్నది.

"మామ బజారు వెళ్ళారండీ యింట్లో లే..." కమల మాటలు నోట్లో నే ఆపుకుని నటుక్క [illegible] తెంబోయింది

"అరె...కమలా నే నే–" అన్నాను నేను తల తడుముకుంటూ. కమల పర్లా యేమిటో తెలుసుకున్నాక ఆమె ముఖ కవళికలు ఎలా మారాయో కలంతో చిత్రించటం అసంభవమైన విషయం. నోబెల్ బహుమాన గ్రహీత కూడా అందుకు చాలడు. ఇటువంటి అపూర్వ ఘట్టాన్ని కలకాలం పదిలపర్చటానికి శక్తి గలది ఒక్క అగ్ఫాంచుల ఫోటోకెమేరా మాత్రమే– అయితే ఆ చిత్రంలో నే మూల ఈ చిత్రంకూడా పడే ఎంగిలు మాత్రం అవసరం!

తరువాత నేను చేసిన యీ 'గంపెడిన పనికి' కమల అరంగటప్పైగా పడకగదిలో దూరి తలుపులు బిగించి ఏకబిగిని శోకించింది నేను యీవల వేలబడి విన్నాను.

కమల ఎందుకు దుఃఖిస్తూవుంది! ఇందులో ఏమంత ఘోర అపచారం ఆవిడగారికి

రెమి హాస్యనాటికలు—ప్రతి శుక్రవారం రేడియో సిలోన్—41.72 మీటర్ల మీద సా|| 6-30 నుండి 6-45 గంటలవరకు వినండి.

PAKCO పాకో స్లో-స్పీడ్, కోలు స్టార్టింగ్, క్రూడ్ ఆయిల్ ఇంజనులు

—: ప్రత్యేక లక్షణములు :—

* పనిచేయ ప్రారంభించుట తేలిక
* తక్కువ ఇంధన ఖర్చు
* క్రమమైన నడక
* దిట్టమైన నిర్మాణం
* ఎక్కువ మన్నిక
* అద్భుతంగా పనిచేయును

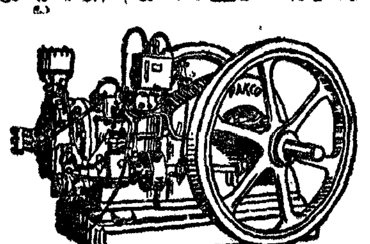

* బాష్ ఫ్యూయల్, ఇంజక్షన్ పరికరములు

మద్రాసు ఆంధ్ర, కర్ణాటక, కేరళ రాష్ట్రములకు ఏజెంట్లు:

Grams: "LAMP" **K. S. SHIVJI & CO.,** (Estd. 1903)

Phone: 3617 పోస్టు బాక్సు నెం. 5, 178 79 బ్రాడ్వే, మద్రాసు-1

జరిగింది, నిజమే అవుగాక నా తోటూ కు ముకోపార వుంగరాలు నీలి క్రోపును (సువ్వంధికి తుంతివ్యన్జే — అంతేకాన్నా కుంచిమాట దొంకలా మరి) కమల ఎంత పెంచ్చురు లేది నేను కోర్టుకు వెళ్ళేటప్పుడు తానే స్వయంగా చుబుకం పట్టుకొని తల దువ్వేది తిలంటి పోసుకొని వారం దాటేందా క్రి కాలతో మెరిసే తలంటేది. నా జట్టును తన ప్రాణంగా పోషించింది. పెంచిన మమత అటువంటిది. అయితే మాత్రం అంతమాత్రాన నా జుట్టు సెలిలగాల పై ఆవిడ అధికారం ఏమిటి — దాన్ని కలకాలం నేను నిలుపుకో వలసిన పనేమీ ఏముంది. అసలే కాదు మరి రెండు రోజుల దాకా కమలపులక లేదు పలక లేదు. అయితే ఆమె అకస్మాత్తుగా ఎందుకు కోపించిందో నాకు అర్థం కాలేదు. అందుకు నా తల వెనుక పెట్టుకున్న పిలకే కారణమా!

అప్పటినుంచి కోర్టువారు వారంరోజులు సెలవులిచ్చుకొని కోరు మూయించకపోతే పరి స్థితి యిందిగాని లేకుంటే బచ్చేతిద్దినంఅయ్యేది.

అలుమగల కలహం గడ్డిమంటలాంటిదని పెద్దలు అన్నారు పూర్వం. అదిన్నీ కొత యౌకలహం ఏకపక్షకలహం. రెండో కక్షు

శాంతియుత సహజీవనం

వారు నిరాయుధీకరణం చేయటం వల్లనూ రాజీకి ఎన్నడూ తయారుగా లేకపోవటం వల్లనూ విక్కు మొహం పెట్టటం వల్లనూ యీతిగా యినా మాసిపోవటానికి అనుకూల వాతావరణం ఏర్పడింది.

అయితే నేనుమాత్రం పురాణ్రశీతాసికి వెళ్తి...కపోతూ వేవున్నాను గానీ అతన్నీతి మైనదనీ మీరు తిప్పక తెలుసుకో వలసినదినీ ముఖ్యవిషయం. ఏమిటంటే కమల వుపన్యాసాలకు రావటం విరమించు కొంది.

కమల తిరిగి నాతో ఏ విధంగా సంధి చేసుకొని మాటాడినదీ ఆ క్రమం నాకు సరిగా గుర్తులేదు బహుశః యీక్రిందివిధం గానో యిందుకు చాలాదగ్గిర అర్థం యిచ్చే మాటలలోనో గద్గదకంఠంతో అన్నది

"ఏం ధర్మం వచ్చిందనీ—" ఆపైనయిహ మాటాడలేకపోయినట్లు గుర్తు. అయితే నర

నాగి చెప్పిన తారకమంత్రం గుర్తులేకుంటే అప్పటి కమలపరిస్థితి చూచి నేను నీరయి పోయి తేలిపోవటమే గాక తేలికకూడా అయి వుండేవాడిని.

"చూడు కమలా మనస్సు మారటానికి మనిషి బాహ్యాంబరాలు మారటమూ ముఖ్య మని మన పర్యాటందులవారు శెలవిచ్చారు. ఈ క్రాపూ యిదీ అందుకూ...నువ్వు నిజంగా సంతోషిస్తావనే..." తరువాత నా టపూర్తి చేయకుండానే కమల మొహం చూసి ఆగి పోయాను.

"సం...తో...షి..." కమల మాట్లాడ లేకపోయింది పువ్వులా వర్తులజలధారాల ధారలలో మూసిన యినపవగానదిలోని వినీల పద్మాలలాగా కమల కళ్లు చెమ్మగిలాయి. అయితే యిటువంటిసన్నివేశాలలో నాబోటి నాయకుడు ఏమిచెయ్యవలె? నాకు తెలి యదు— నేను చదివిన ప్రబంధాలలోని ఘట్టల్ని అనుకరించి అసలే చిరచిరలాడు తున్న బుర్రకు అవసరంలేని అవమానం తెమ్మనా లేంతగను. ఇంతకన్నా నాటకఫక్కీ మరీ పురాతనం కాదు. మరిన్నా నరీ అపాయమింది కాదు.

"మిటే కమలా మరీ బేలవు అయి పోయావు." అంటూ నా ప్రేమంతా కంఠ స్వరంలో చూపటానికి వ్యర్థప్రయత్నం చేస్తూ అనునయించాను.

7

తరువాత రెండు రోజులకి.

కోర్టుకి వెళ్లటానికి డ్రెస్సు వేసుకొని బయులుదేర బోతూ వుండగా "ఆగండి" అన్నది కమల వెనుకనుండి.

ఆగి వెనక్కు తిరిగి నా చూపు ఏమిటో చెప్పమన్నట్లు.

"మూయు వేసుకు వెడుతున్నారా" అన్నది కమల.

"అవును" మాటు సవరించుకుంటూ అన్నాను.

"నవ్వపోతారు...లోపలికి రండి."

లోపలికి వచ్చిం తరువాత అంది "నన్ను ఎందుకు యిలా కోసి చంపుతారు ఒక్క సారిగా—" మళ్ళీ తుపాను చెలరేగింది.

"ఏమిటే కమలా చాపల్యం. అవతల ఆల స్యం అవుతుంటే..." కృత్రిమకోపంతో గట్టి గానే అన్నాను.

"నాకు బుద్ధి చెప్పటానికేగా...నన్ను నలుగురిలోనూ అవమానించటానికేగా... యింతపని చేశారు." మాటలను తుంపుతూ పెదవి బిగబట్టి అన్నది కమల.

ఉవాళికి కర్లిపిలాచి వున్నది. పంక్తి హింతబలసిన పనిలేదు.

"ఏం పుట్టి మునిగింది" యింకో శాంతం గానే అన్నాను.

ఖలేశ్వరుడు

ఘోరమైన అడవిలోన
క్రూర మృగా లున్నచోట
కూర్చుని ఉన్నా డొక్కడు-
కుటిలాత్ముడు-ఒంటిగా.
అక్కడికి కొక బోయవాడు
అంతులేని కఠినాత్ముడు
వేటాడుతువచ్చి, చూచి
విస్తుపోయి నిలచినాడు;

'ఎవ్వత వోయీ! నువ్వు?-
ఈ క్రూర మృగాల మధ్య,
కదయినా చేతలేక
కదలక కూర్చున్నావు;''

''పేరు: 'ఖలేశ్వరుడు'; నన్ను
బెబ్బులి యేదైనా ఇటు
పొట్ట బెట్టుకో గలదను
గట్టి ఆశతో ఉన్నా;''

''ఏ కష్టము గలిగి నీవు
ఇటు నిస్పృహ పడుచుంటివి.
తెమ్ము, నీకు నేను తోడు;
కొమ్మవిగో విలమ్ములు-''

''అదిగా దోయన్నా; నా
ఆశయమ్ము విను: చెబుతా-
పులి యేదైనా నన్నిట
పొట్ట బెట్టుకోవాలి.

''మనుషుల మాంసంలోని
మజా తెలుసుకోవాలి;
ఊరిమీదపడి, ఆ పులి
ఊడెయ్యాలందరినీ;-

"అంతవరకు నిద్ర [illegible]
[illegible]
ఖలేశ్వరుని మాటలు [illegible]
కఠినాత్ముడు [illegible]
క్షణం సేపు మాట రాక,
కదలలేక మెదలలేక,
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ఉగ్రమైన మూర్తి దాల్చి-
'ఇంత క్రూర [illegible]
[illegible]
అని, ఒక [illegible]
[illegible]
పడునట్లుగ [illegible]
[illegible]
''కొందరు [illegible]
కోరి అనువు [illegible]
కొందరు క్రూరులు [illegible]
[illegible]
"పరమేశుడు [illegible]
పరికిస్తుంటాడు!
[illegible]
[illegible]"

[''కవితా [illegible]
''క [illegible]...'' అనే (20వ)
శ్లోకం ఆధారంగా.]

—[illegible]

కమల కళ్లు తుడుచుకుంటూ చెప్పిన మాటల సారాంశం యిది. కోర్టులో మాటు వేసుకున్న వారు మునసబుగారు సింహాసనం అలంకరించగానే పాటు తొలగించి కూర్చోవాలిట. అప్పుడు నా దేహం ఎలా వుంటుందో. అసలే చెమట బనీకాని వుళ్లో వున్న చెప్పడమంది లాయరూ. కక్షిదార్లూ, పోలీసు జవాన్లూ, నీళ్లల్లో పాలు పోసిన నేరానికి కోర్టు కెక్కిన గొల్లభామలూ అందరూ...అవ్వ...వెర్రిపొత్తూ వుంటే—ఆ పిలం మడి నేనూ నన్ను నమ్ముకొని నా వెనక నేవున్న పార్టీదారూ...యీ వ్యాహోచ్ఛిత్తం కమల భరింపలేకపోయింది. తేలిన సారాంశం — నేను యీ పరాభవం తనని అవమానించటానికే చేస్తూవున్నానుట.

ఇందుకు తగిన యేర్పాటు చేయకుంటే అసలు కోర్టుకే వెళ్ళటానికి వీలులేదుట. నాకు యిష్టంలేని పని చేస్తే తనను నాలుగు కొట్టవచ్చునట... కాని యిదేం శిక్ష. ఈ రంపపు కోతేంటి. ఏ శాస్త్రస్మృతీ యింత కఠిన పరకం విధించదే.

పదినిముషాల అనంతరం రాజీకి వచ్చాము. ఆ రాజీ షరతుల ప్రకారం కమల తన మడి వగైరాలు వదిలిపెట్టి పూర్వాశ్రమ జీవితం సాగించటమూ. నేను నా తలను పోషించుకుంటూ అంతవరకూ యీ ఆకారం దాచుకునే పద్ధతిని కోర్టుకు వెళ్ళేయా పై షరతులు ఒకదానికొకటి ప్రతిఫలంగా వుండేలాగున్నా ఏర్పరుచుకున్నాము.

ఈ అనుకూల వాతావరణం ఏర్పడిన తరువాతనే మెల్లిగా కమలను కారణం అడిగాను. కమల చెప్పిన కారణం తెలియగానే నేను నిజంగా తెల్లబోయాను.

ప్రక్కవాటాలో వుంటున్న గృహయజమానురాలు చండశాసనురాలుట. ఇంతకుముందు మేమున్న వాటాలో వుండే వాళ్ళ పరిహార్మ్యాలను దురాక్రమణ చేసి నాన నీళ్ళని ముగ్గును యిటు మళ్ళించి తిట్టిపోసి యమపరకం తయారు చేసేదిట. అదిక బాధ భరింపలేక యీ యింటిలో ఎవ్వరూ ఎక్కువరోజులు వుండేవారు కారుట. అయితే తను దినపత్రికలో "సహజీవన సూత్రాలూ" భారత నాయకుల ప్రసంగాలూ చదివి యిహ పక్కవాటా గృహయజమానురాలికి మడీ ఆచారమూ పురాణాలూ యిష్టమని తెలిసి తనూ ఆవిడతో చేరిపోయిందట. ఒకరి వుద్దేశాలని మన్నించటం సహజీవన సూత్రానికి ప్రాతిపదిక గదా అని. సహజీవన సూత్రాలవల్ల తగాయిదా రాకుండానే చూచుకోవాలి గాని వచ్చాక తరువాత ఏం చెయ్యగలం చెప్పండి...ఇది కమల చెప్పిన కారణం.

"అయితే కమలా వ్యక్తిత్వాన్ని చంపుకొని మరొకరి భావాలకు సలాముచేసి పబ్బం గడటం.. సహజీవనానికి విపరీతార్థం ఇవ్వటంకాదా?" అన్నాను నేను.

కమల నవ్వింది మెల్లంగా!

ఆ రోజు మొదలు రెండు నెలలవరకూ మాటుకు స్వస్తిపలికి పంచకట్టూ తలపాగతో నే కోర్టుకు వెళ్ళాను.

తాత్కాలం: తలపాగాతో కోర్టుకు వెడుతూ వుండగా కమల నవ్వి అన్నది—

"జడ్జీలకు తలపాగాలో వున్న ఠీవి దర్జా అంటే భయమూ భక్తి వుంటాయిట నండీ— అయినా తలపాగాలో మీరు ఎంతయిదిగా వున్నారని—"

★